

NESİMİ DİVANI'NDA GEÇEN AYET VE HADİSLER

Gülistan EKMEKÇİ*

Öz

Büyük Türk ve aynı zamanda Azeri asıllı olan şair ve Hakkın dile gelişinin kendisinde tecelli bulduğu hikmet ve keramet sahibi olan Nesimi, şiirlerinde ayet ve hadisler sıkça yer vermiştir. Şairin hurûfilikle özdeşleşmesi, Kur'ân-ı Kerîm ve hadis ilmine olan hâkimiyetini gölgede bırakmıştır. Şairin, Türkçe Divanı incelenerek şiirlerinde kullandığı ayet ve hadisler belirlenmiştir. Manen ve iktibasen kullanılan beyitlere, çalışmamızda örnekler verdik. Bu çalışmamızda Türk Edebiyatı'nın en büyük şairlerinden biri olan Nesimi'nin Kur'ân-ı Kerîm ve hadis ilmine olan hâkimiyetini gözler önüne sermeyi amaçladık. Bu kullanımların örneklerine çalışmamızda yer vererek şairimizin bilinmeyen yönlerine dikkat çekmeyi amaçladık. Hurûfilik inancıyla özdeşleşmiş şairimiz, divanında ayet ve hadisleri gerek manen gerek iktibasen başarılı bir şekilde kullanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nesimi, Nesimi Divanı, Ayet, Hadis, Şair.

The Quran's Verses and Hadiths in Nesimi' Poetry

Abstract

The great Turkish and Azerbaijani-origin poet Nesimi, who was like the manifestation of God's voice with his wisdom and miracle, had frequently given place to verses of the Koran and hadiths in his poets. The association between the poet and hurufism had overshadowed his experience in Koran and the scholarship. The verses of Koran and hadiths that used by Nesimi, has been spiritually used with expertions in our study. We have given the examples of these usages in our study. Our poet who had been associated with hurufism had succesfully hadiths both spiritually and with expertions in our study. We have aimed to reveal the great poet Nesimi's unknown characteristics by giving examples of these usages in our study. Our poet who had been associated with hurufism, had succesfully hadiths bot spiritually and with expertions.

Keywords: Nesimi, Nesimi's Diwan, Koran, Hadiths, Poets.

GİRİŞ

İslâm dininin yüce kitabı, Hz. Peygamber'in en büyük ve edebi mucizesi olan Kur'ân-ı Kerîm'den iktibaslar önemli yer tutar. Esasen bir bedi ıstılâhı olan iktibas; ayet ve hadisler ile sözü tezyin, manayı te'yid etmektir.

Hz. Peygamber, kendisine ilâhî vahiyle bildirilen Kur'ân-ı Kerîm'i tebliğ etmiş; aynı zamanda bütün fiil ve sözleriyle Müslümanlara her alanda ışık tutmuş, örnek olmuştur. (Yeniterzi, 1993: 142) Dolayısıyla doğrudan Yüce Peygamber'e nispet edilen söz ve fillere bir terim olarak "hadîs" denilmiş, bizzat Hz. Peygamber hadîs kelimesini kullanarak, bu sözün ıstılâh olarak kabul edilmesi prensibini ortaya koymuştur. (Kandemir, 1986: 1-3) Hz. Peygamber'in zaman zaman Cenâb-ı Hak'dan nakiller yaparak ifade ettiği ilâhî veya Rabbâni sözlerine de "hadîs-i kudsî" denmiştir. Kudsî hadîsleri diğerlerinden ayıran fark; manalarının Cenâb-ı Hak'a ait olup vahiy, ilham veya rüya ile göre sahih, zayıf veya mevzu olmak üzere üçe ayrılır. Bu bilgiler ışığında Nesimi Divanı'ndaki hadisler baktığımızda Nesimi Divanı'ndaki hadisler baktığımızda kullanılan hadislerin genellikle lafzen olup mevzu hadisler kullanılmıştır.

* Arş. Gör., Adıyaman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, gulistan_ekmekci@hotmail.com

Divan Edebiyatı'ndaki şairler Kur'ân-ı Kerîm'de geçen ayetleri hem lafzen hem manen beyitlerinde kullanmışlardır. Şiirlerinde ayetlere yer veren şairler, toplumu aydınlatmayı ve şiirlerine anlam derinliği kazandırmayı amaçlamışlardır. Nesimi de divanında ayetlere yer vermiştir. Şiirlerinde sıkça kullandığı ayetler şairimizin derin dini bilgisini gözler önüne serer.

1. NESİMİ

Büyük Türk ve Azeri asıllı olan şair ve hakkın dile gelişinin kendisinde tecelli bulduğu hikmet ve keramet sahibi olan İmameddin Nesimi, bin üç altmış dokuz yılında doğmuştur. Nesimi, ilmi ledünni yanında mükemmel bir tahsil görmüş, görgü ve bilgisini devrinin en üst aşamasına getirmiş olup yer yer “Seyyid”, “Hüseyin”, “Nesimi” mahlaslarıyla şiirler yazmıştır.

Âşık Çelebi ve Fâik Reşâd'a göre Diyarbakır, diğer kaynaklara göre Bağdat yakınlarındaki Nesim kasabasında doğdu. Türk sufusidir. Şeyh Şibli'nin dervişlerindedir. Daha sonra Fazlullah-ı Hurûfî'ye intisap etmiştir. I. Murad devrinde Anadolu'ya gelmiştir. Hacı Bayram-ı Velî'ye intisap etmek istediye de, bu isteği Hacı Bayram-ı Velî tarafından kabul edilmemiş, sonrasında Halep'e gitmiş ve orada derisi yüzülerek öldürülmüştür. (Kartal-Şentürk, 2010:75)

Hurûfîlik inancını şiirleri aracılığıyla çevresine yaymayı amaçlayan Nesimi'nin hayatı efsaneleşmiş ve takipçileri yani kendisinden sonra gelen şairler arasında adı “Şah-ı Şehid” olarak anılmıştır.

Nesimi'nin bilinen iki eseri Türkçe ve Farsça Divanlarıdır. Divanların pek çok yazma nüshası bulunmaktadır. Ayrıca Farsça şiirlerinin bazı yazmalarda Türkçe şiirleri arasında yer aldığı bilinmektedir. Şairin, Türkçe Divan'ında Kahire'de bulunan bir yazma nüshasında, bazı gazellerinde “Hüseyini” mahlasını kullanmış olduğu görülmektedir. Varlığı bilinen en eski tarihli Nesimi Divanı bin dört yüz altmış dokuz istinsah tarihini taşır. Nesimi Divanı'nın en doğru baskısı Hüseyin Ayan tarafından yapılmıştır. Anılan eser doktora tezi olarak hazırlanmış; daha sonra kitap olarak yayımlanmıştır. (Kartal-Şentürk, 2010; 75)

Nesimi'nin hayatında hiç şüphesiz en önemli hadise Fazlullah-ı Hurûfî ile buluşmasıdır. Bu buluşmadan sonra Nesimi'nin gerek hayatında gerekse şiir üslubunda büyük değişiklikler olmuştur. Nesimi'nin bu buluşmadan önce yazmış olduğu şiirlere bakılınca, onları geniş bir edebi ve dini bilgi ve kültürle yazdığı görülmektedir. Bu şiirlerde daha çok Ahmed-i Yesevi ve Mevlana'nın “hikemi söz, talimi eda ve nasihat etme arzusu” hâkimdir. Bu şiirlerinde lirizmi henüz yakalayamayan şairin dili tutuk olup, fikirlerini dile getirmede bazı güçlükler çekmekte olduğu görülür. Bu dönemde şairin “Seyyid, Naîmî, Seyyid Nesîmî ve Hüseyinî” mahlaslarını kullandığı dikkati çekmektedir. Fazlullah-ı Hurûfî ile karşılaştıktan sonra yazdığı şiirlere Sünnî akideye ters düşen, hiçbir ilmî temele dayanmayan ve naklî delile istinat etmeyen harfler dünyasına girerek, onun savunucusu ve yayıcısı olmuştur. Şiirinin temel noktası, artık “Hurûfîlik” diye adlandırılan bu inancın propagandası olmuştur. Nesimi özellikle bu dönemde yazdığı şiirlerde lirizmi yakalamıştır (Kartal-Şentürk, 2010: 76).

2. NESİMİ DİVANI'NDA GEÇEN AYET VE HADİSLER

Yedi gökten dahı a'lâ gönüldür bi'llâh ey ârif

Gönül içinde buldular rumuz-ı sırr-ı mâ evhâ

(Nesimi Divanı, G. 9/2)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 66 Mart - Nisan 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Ey cemâlin arş-ı Rahmân kâbe kavseyn kaşınız

Nakş-ı *mâ evhâ* yazıptır hüsnüne nakkâşınız

(Nesimi Divanı, G. 183/1)

Saçındır leyletü'l-esrâ kaşın esrâr-ı *mâ evhâ*

Kanı Haktan irişmiş cân bu *mâ evhâ* vü *mâ evhâ*

(Nesimi Divanı, G. 384/6)

Beyitlerde yer alan “*mâ evhâ*” “vahy edeceği şey” anlamında olup Kur’ân-ı Kerîm’de Necm sûresi 53/10. ayette yer almaktadır: “Böylece Allah kuluna vahy edeceğini vahy etti.” (Yazır, 1995:378)

Âyeti *inni ena’llâh* dır nârı velî

Nûra düşmez cân bu nâza sen neden oldun talîb

(Nesimi Divanı, G. 12/7)

Beyitte yer alan “*inni ena’llâh*” Kur’ân-ı Kerîm’de Kassas sûresi 30. ayette yer alıp: “Muhakkak ben Allah’ım” mealindedir. (Yazır, 1995:276)

Hakdan sana *Lâ lüti’hu* geldi

Hem *Ve’scüd* va’kterib diyildi

(Nesimi Divanı, M. 1/28)

Beyitte yer alan “*Lâ lüti’hu* ve’scüd va’kterib” “ona itaat etme secde et ve yakın ol” anlamında olup, ‘Alak sûresi 96/19. ayette yer almaktadır. (Yazır, 1995:437)

Zıll-ı sânidir saçın *İnnâ ileyhi râci’ün*

Kul kefânın ââfitâbi hoş mâ’âni gösterir

(Nesimi Divanı, G. 42/3)

Beyitte yer alan “*İnnâ ileyhi râci’ün*” “ona dönücüleriz” anlamında olup, Bakara sûresinin 156. ayet-i kerimesidir: “Elbette biz, Allah u Teâlânın kuluyuz, ölümden sonra dirilerek yine O’na döneceğiz.” (Yazır, 1995:26)

Türlü türlü ton içinde gördüm anı dem-be-dem

Şîve birle *külle yevmin hüve fî-şe’n* gösterir

(Nesimi Divanı, G. 43/6)

Beyitte yer alan “*Külle yevmin fî-şe’n*” “her gün O, ayrı bir tecelli üzerindedir” anlamına gelip, Rahmân sûresi 55/29. ayette yer almaktadır: “Göklerde ve yerde olanlar, O’ndan isterler (dilerler). O her gün (her an) bir şe’n (ayrı bir tecelli, yeni bir oluş) üzerindedir.” (Yazır, 1995:383)

Tâ sümümün nârına yandırmışım şeytânı ben

Zıllı men yahmûm eshâbın şimâli bendedir

(Nesimi Divanı, G. 50/2)

Beyitte yer alan “*zıllı men yahmûm*” “kara dumandan gölge” anlamında olup, Vâkıa sûresi 56/43. ayette yer almaktadır: “Ve kara dumandan bir gölge ki.” (Yazır, 1995:386)

Okurum isminde *bi'smi'llâhi'r-rah-mâni'r-rahîm*

Çün sıfatındır sıfâtın *Kul hüva'llâhu ehâd*

(Nesimi Divanı, G. 36/2)

Beyitte yer alan “Kul hüva'llâhu ehâd” “De ki o Allah tektir” anlamında olup, İhlâs sûresi 112/1. ayette yer almaktadır. (Yazır, 1995:441)

Evvel ü âhır hüve'l-hayyü'llezîsin lâ yemût

Zâhir ü bâtın hüve'l-bâkîsin *Allâh's-samed*

(Nesimi Divanı, G. 36/3)

Beyitte yer alan “Allahu's-samed” “Allah samed”dir anlamında olup, İhlâs sûresi 112/2. ayette yer almaktadır: “Allah sameddir.” (Yazır, 1995:441)

Lem yelid sensin okurum *ey velem yüled* seni

Lem yekün zât ü sıfatındır *lehû kufven ehad*

(Nesimi Divanı, G. 36/4)

Beyitte yer alan “Lem yelid velem yüled Lem yekün lehû kufven ehad” “O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur” anlamında olup, İhlâs sûresi 112/3. ve 112/4. ayette yer almaktadır. (Yazır, 1995:441)

Sûre-i Seb'a-mesânidir cemâlin ey güneş

Suret ü mâ'ni yüzün Seb'a-mesani gösterir

(Nesimi Divanı, G. 42/2)

Ayet-i Seb'a'l-Mesân-î yüzünden buldu çün

Ümmetine dönüben dedi budur asl-ı kitâb

(Nesimi Divanı, G. 11/4)

Beyitlerde geçen “seb'al-mesânî” Kur'ân-ı Kerîm'de iki ayette yer almaktadır. Hicr Sûresi 15/87. ayette ve Zümer 19/23. ayette yer alır: “Tekrarlanan yedili” mealindedir. İslam âlimleri “Seb'a-mesânî”nin Fâtiha sûresini işaret ettiğini belirtirler.

Mâentahûrı bil kim Haktan bu gün nidâdır

Yevmü'l-mezîd imiş durgıl mescide saladır

(Nesimi Divanı, G. 11/4)

Beyitlerde geçen “*mâentahûrı*” Kur'ân-ı Kerîm'de Furkân sûresi 48. ayette yer almaktadır: “Tertemiz su” anlamlarına gelmektedir. (Yazır, 1995:257)

Kâlû belâda zülfün cân ile hem-dem oldu

Ya'nî hemîşe bil kim ervâha hem-dem oldur

(Nesimi Divanı, G. 145/8)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 66 Mart - Nisan 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Rind ü kallâşım makâmım gûşe-i mey-hânedir

Gelmişim *kâlûbelâdan* âşık u hammâr mest

(Nesimi Divanı, G. 22/4)

Beyitlerde yer alan “kâlû belâ” “evet dediler” anlamında olup, Arâf sûresi 7/72. ayette yer almaktadır: “Ve kıyâmet günü, gerçekten biz bundan gâfildik (gâfilleriz) dersiniz diye (dememeniz için), senin Rabbin, Âdemoğullarının sırtlarından onların zürriyetlerini aldığı zaman onları, nefsleri üzerine şahit tuttu. (Allah ü Teâlâ şöyle buyurdu): “Ben, sizin Rabbiniz değil miyim” dediler ki: “Evet, (Sen, bizim Rabbimizsin), biz şahit olduk.” (Yazır, 1995:117)

Görün bu çeşme-i hayvân-lebi ki şânında

Geliptir âyet-i *yuhyi'l- 'ızam vehiye ramîm*

(Nesimi Divanı, G. 275/3)

Beyitte yer alan “yuhyi'l- 'ızam vehiye ramîm” Yâsîn sûresi yetmiş sekizinci ayette yer almaktadır: “Çürümüşken kemikleri kim diriltecek” mealindedir. (Yazır, 1995:316)

Ey yüzün cennâti adnin vey boyun Tûbâ-revân

Fe'dhulûha hâlidin andan bulundu câvîdân

(Nesimi Divanı, G. 295/1)

Beyitte yer alan “fe'dhulûha hâlidin” Kur'ân-ı Kerîm'de Zümer sûresi yetmiş üçüncü ayetinde yer almaktadır: “Ebedi olarak, cennete girin” mealindedir. Yine beyitte yer alan “Adn cennetleri” genellikle Zümer sûresi “.....artık ebediyyen kalmak üzere girin buraya” mealindeki ayetle birlikte kullanıldığını ve yalnızca Hz. Peygamber'in ümmetine mahsus bir lütfu olduğunu görüyoruz. (Yazır, 1995:333)

Zülfü *sübhâne'llezî esrâ bi' abdih* âyeti

Yanağı üzre müselsel hatt ile mestûr ola

(Nesimi Divanı, G. 402/3)

Beyitte yer alan “sübhâne'llezî esrâ bi' abdih” “O sübhandır ki kulunu geceleyin yürüttü” anlamında olup, İsrâ sûresi 17/1. ayette yer almaktadır: “Âyetlerimizi göstermek için, kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan, etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya yürüten Allah, Sübhan'dır (bütün noksanlıklardan münezzehtir). Muhakkak ki O, en iyi işiten, en iyi görendir.” (Yazır, 1995:199)

Yerden çıka geldi Dâbbetü'l-Arz

Uş sırrını eylerem sana arz

(Nesimi Divanı, M. 1/35)

Beyitte yer alan “Dâbbe” kıyamet vaktinin yaklaştığını haber veren bir canlı olup Kur'ân-ı Kerîm'de Neml sûresi 82. ayette yer almaktadır: “Kıyamet yaklaştığı zaman yerden bir dabbe çıkarırız. Bu dabbe, onlara insanların kesin olarak iman etmediklerini söyler.” (Yazır, 1995:273)

Mûsâ benim uş asâ elimde

Hakdan ezeli kılıç belimde

(Nesimi Divanı, M. 1/38)

Hem hâtem anın elinde fermân

Ya'nî ki benem bu gün Süleyman

(Nesimi Divanı, M. 1/39)

Hadis-i şerifde Hz. Musa'nın asası ve Hz. Süleyman ile ilgili şu ifadelere yer verilir: “Dabbetü'l-arz, Musa'nın asası ile mümine dokunur, altına cennetlik yazılır, yüzü nurlanır. Kâfire, Süleyman'ın mührünü vurur, cehennemlik yazılır, yüzü simsiyah olur.” (Tirmizi)

Ger dilersen sa'âdet-i ebedî

Tamûyü bil ki niçün oldu yidi

(Nesimi Divanı, M. 2/4)

Beyitte yer alan cehennemın yedi kat oluşuna hadîsde yer verilir: “Cehennem yedi tabaka yerin altındadır.” (İbn Abbas)

Kim ki bildi men' arefde zâtını

Baktı gördü okudu âyâtını

(Nesimi Divanı, M. 3/183)

Men' arefi çün tanıdın Tanrı'ya ârif olasın

Sen anı bil ki Tanrıdan zatına ola bin sıfat

(Nesimi Divanı, G. 23/4)

Nefsini her kimse kim tanımadı şüphesiz

Ârif-i Rab olmadı yetmedi ol bî-sebât

(Nesimi Divanı, G. 25/17)

Beyitlerde yer alan “Men arefe” kendini bilen anlamında olup, hadis-i şerifde yer alır: “Kendini tanıyan Rabbini tanır.” Üçüncü beyitte ise mealen kullanılmıştır.

Nefh-ı 'İsa ölü dirildir hemân

Âdemin sırrıdır ol sâhib-i zaman

(Nesimi Divanı, M. 3/150)

“Nefh-ı İsa” İsa'nın nefesi anlamında olup, beyitte ölüleri diriltmesine atıf yapılır. Hz. İsa'nın ölüleri dirilmesi hususu Kur'ân-ı Kerîmde de yer alır: “Düşün ki sen Benim iznimle ölüleri kabirden diri olarak çıkarıyordun.” (Mâide Sûresi, 5/110) (Yazır, 1995:93)

Küntü kenzin perdesi senden açıldı âleme

Bu beyânın ilmi sensin iş delil ü reh-nümâ

(Nesimi Divanı, G. 1/7)

“Küntü kenz” gizli hazine anlamında olup, hadis-i şerifde yer almaktadır:“Bilinmeyen bir hazinedim. Bilinmek istedim ve kâinatı yarattım.” (Keşfü'l-Hafa, II, s. 132)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 66 Mart - Nisan 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Sırr-ı esmâdan haber bilmek dilersen çün Nakî

Müttekî ol müttekî ol müttekî ol bî-rîya

(Nesimi Divanı, G. 5/12)

Beyitte yer alan muttakî mefhumuna Kur’ân-ı Kerîm’de Sâd sûresi 38/49. ayette yer verilir: “Bu (Kur’ân-ı Kerîm), bir zikirdir. Ve muhakkak ki muttakîler için sığınakların en güzeli vardır: “Bu, kendisinde şüphe olmayan, muttakiler için yol gösterici olan bir Kitap’tı” (Yazır, 1995:325)

Yüzüne karşı sücûd etmedi ol dîv-i racîm

Dedi kim ben oddanım ol görünür uşda türâb

(Nesimi Divanı, G. 11/7)

Beyitte yer alan şeytanın Âdem’e ateşten yaratıldığı için secde etmemesi olayına Kur’ân-ı Kerîm’de Sâd sûresi 38/76. ayette yer verilir: “(İblis): “Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten, onu çamurdan yarattın.” (Yazır, 1995:326)

Cum’a namâzını çün şart oldu mısır u câmi’

Cum’a bu Mısır içinde makbul-ı kibriyâdır

(Nesimi Divanı, G. 147/3)

Ey cum’adan habersiz gör cum’ayı vü bil kim

Ol günde va’de Haktan uçmak ile likâdır

(Nesimi Divanı, G. 147/10)

Sultân-ı ârifinin kavli durur inan kim

Her kim bu kavli bilmez ol Cum’adan cüdadır

(Nesimi Divanı, G. 48/2)

Cuma namazının Allah’ın farzı oluşuna yukarıdaki beyitlerde telmihte bulunulmuştur. Kur’ân-ı Kerîm’de Cuma suresi 62/9. Ayette yer alır: “Ey inananlar! Cuma günü namaz için çağrıldığıınız zaman Allah’ı anmaya koşun, alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.” (Yazır, 1995:399-400)

Yedd-i beyzâdır vücudun Hak nişânı kandaır

Zâhir ü bâtın çü sensin bes kalanı kandaır

(Nesimi Divanı, G. 118/1)

Hız. Musa’nın mucizelerinden elinin beyazlamasına telmihte bulunulmuştur. Bu mucize Kur’ân-ı Kerîm’de Kasas suresi 28/32. Ayette yer alır: “Elini koynuna sok, onu kusursuz olarak beyaz çıkar.” (Yazır, 1995:277)

Olmadan fanî özünden mürtefi olmaz hicâb

Fanîyim dersen aceb bu zerk u tamâtın

(Nesimi Divanı, G. 170/3)

Dünyâ vü mülk ü mâl ile aldanma ey melik

Kim dünyanın metâ’ı be-gâyet hakirdir

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 66 Mart - Nisan 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

(Nesimi Divanı, G. 127/6)

Beyitte yer verilen dünya malına aldanılmaması gerektiği hususuna Kur’ân- ı Kerîm’de Âl-i İmrân suresi 3/185. Ayetinde yer verilir: “...Ve dünya hayatı, aldatıcı metadan başka bir şey değildir.” (Yazır, 1995:59)

Zerk ile kulum diyenler kul değil

Ehl-i zerkin tâ’atı makbul değil

(Nesimi Divanı, M. 3/29)

Zâl zâkir sûfiler çok zikre meşgul oldular

Giydiler şâl işleri âl tâ’ati zerk u riyâ

(Nesimi Divanı, G. 4/9)

Zerk u riyâ vü sûfilik zerrece assı eylemez

Şol kişi ye rağbeti şol mey-i bî-humaredir

(Nesimi Divanı, G. 132/9)

Beyitlerde dile getirilen, gösteriş için sufilik taslayanların hali Kur’ân-ı Kerîm’de Nisâ sûresi 4/138. ayette yer alır: “Ve onlar, mallarını insanlara gösteriş için infak edenler, Allah’a ve ahiret gününe inanmazlar.” (Yazır, 1995:77)

Kıyâmet koptu hüsnünden çalındı sûr u haşr oldu

Bu gavgâlar ki yayılmış anun şûr u şerindedir

(Nesimi Divanı, G. 137/5)

Surun üflenip kıyametin kopması ve insanların toplanması olayına Kur’ân-ı Kerîm’de de Zümer sûresi 39/68. ayette yer almaktadır: “Ve sur’a üfürülmüş, Allah’ın diledikleri hariç, göklerde ve yerde olanlar ölmüşlerdir. Sonra O(Sur)’a bir daha üfürüldüğü zaman, onlar ayağa kalkarak bakınırlar.” (Yazır, 1995:332)

Şeb-i esrada kavseynin iki nısf eyledi ayı

Bu mucizden olan gafil hilalin kadrini bilmez

(Nesimi Divanı, G. 176/2)

Beyitte değinilen ayın ikiye ayılması olayına Kur’ân-ı Kerîm’de Kamer suresi 54/1. Ayette yer almaktadır: “Saat (kıyamet vakti) yakınlıştı ve ay yarıldı.” (Yazır, 1995:380)

Kâf u nûn emrinden oldu *kâ’inât*

Hem sıfâttır *kâf u nûn* hem ayn-ı zât

Kâf u nûndan vâcib oldu mümkinât

Bil ki sensin âlem-i zât ü sıfât

(Nesimi Divanı, T/14)

Kâf ile nûndan yarattın on sekiz bin âlemi

Kudretinden erbâ’in günde tamâm oldu cesed

(Nesimi Divanı, G. 36/6)

Kâf u nûndan vücuda geldi cihân

Eger anlar isen ayândır söz

(Nesimi Divanı, G. 179/13)

Beyitte değinilen kaf ve nun kün “ol” anlamına gelip Kur’ân-ı Kerîm’de Yâsîn sûresinde 82. ayette yer almaktadır: “O (Allah), bir şey irade ettiği zaman O’nun emri sadece ona: “Ol!” demektir. O, hemen olur.” (Yazır, 1995:316)

Hak sever hûbu ne mea’niden ben anı sevmeyem

Sevmeyen şol nesneyi kim sevdi Hak insân değil

(Nesimi Divanı, G. 230/7)

“Şüphesiz ki Allah güzeldir, güzeli sever.” (Müslim, İman, 1/93; İbn Mâce, Duâ, bâb10)

Cîfe durur dünya çün tâlibleri adı kilâb

Nece bir dünyâ kovarsın geç bu tîz-bâzârdan

(Nesimi Divanı, G. 299/5)

Beyitte dünyanın cife olduğu hususuna hadis-i şerifte de yer almaktadır.“Dünya bir cîfedir; onun talipleri ise köpeklerdir!” (el-Aclunî, Keşfu’l-Hafâ, c.1, s. 492; Kenzü’l-Ummal, 8564)

Evvel âhır zâhir ü bâtın hakikat hâlini

Suret ü ma’nâ banadır cism ü der-cân gösterir

(Nesimi Divanı, G. 43/7)

Zâhir u bâtın evvel ü âhır

Senden oldu zuhur şerh u beyân

(Nesimi Divanı, G. 326/5)

Beyitte yer verilen Allah’ın evvel, ahir, batın ve zahir isimleri Kur’ân-ı Kerîm’de Hadîd sûresi 57/3. ayette yer almaktadır: “O, evveldir ve ahir, zahirdir ve batındır. Ve O, her şeyi bilendir.” (Yazır, 1995:388)

Geldi Mûsâya *len terânî* cevap

Erinî vakti Tûr dağından

(Nesimi Divanı, G. 333/7)

“Len terani” beni asla göremezsin anlamında olup Kur’ân-ı Kerîm’de A’râf suresi 7/143. Ayette yer almaktadır: “(Musa A.S) şöyle dedi: “Rabbim, bana (Kendini) göster, Sana bakayım.” “(Allah u Teâlâ): “Beni asla göremezsin.” (Yazır, 1995:122)

Olar gitgeç kulağım ün işitti

Kim ol Münker Nekir geldi revânî

(Nesimi Divanı, 439/36)

Beyitte yer alan Münker ve Nekir hadîs-i şerifte yer almaktadır: “Ölü defn edildiğinde, ona gök gözlü simsiyah iki melek gelir. Bunlardan birine Münker diğerine de Nekir (Pezdevî, “Ehl-i Sünnet Akâidi” Çev., Şerafettin Gölcük, İstanbul 1980, 237)

Levlâke lemmâ halaktü 'l-eflâk

Aşkın ki yarattı ka'inâtı

(Nesimi Divanı, T. VII/12)

Şair, Allah'ın yeri göğü Hz. Muhammed için yarattığını dile getirir. “*Levlake levlak lema halaktül eflak*” “Sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım.” (Acluni, Keşfü'l-hafa, c.2 s.164)

Ey tâlib eger degülsen a'mâ

Gör vade-i küllümenaleyha

(Nesimi divanı, M. 1/16)

“*Küllü men aleyha*” Rahmân sûresi 55/26. ayette geçmektedir: “Bütün kişiler ölümlüdür” mealindedir. (Yazır, 1995:383)

Gör sen seni kim ne cism ü cânsen

Maksûd-ı vücûd-ı *Kün fe-kân* sen

(Nesimi Divanı, M. 1/21)

“*Kün fekan*” Kur'ân-ı Kerim'de *Kün fe yekün* olarak geçer. Bakara sûresi 2/117. Ayette: “O, gökleri ve yeri örneksiz yaratandır. Bir işe hükmetti mi ona sadece “ol” der, o da hemen oluverir” mealindedir. Âli İmrân 3/47. ve 3/59. ayette de “*Kun fe yekün*” geçer. (Yazır, 1995:316)

Çün mahrem-i *kulkefa* değilsen

Bîgânesen âşinâ değilsen

(Nesimi Divanı, M. 1/32)

“*Kul kefa*” De ki(şahit olarak) kâfi anlamında olup Kur'ân-ı Kerim'de Ra'd Suresi 13/43. Ayette: “Ve kâfirler: Sen, resul olarak gönderilmiş değilsin, derler. De ki: “Allah ve kitabın ilmi yanında olanlar, benim ve sizin aranızda şahit olarak yeter” mealindedir. (Yazır, 1995:180)

Kevser ü selsebîl ü mâ'-i ma'în

Mak'ad-ı sîdk ile makâm-ı emîn

(Nesimi Divanı, M. 2/8)

“*Selsebil*” İnsân sûresi 76/18. ayette: “Bu orada bir pınardır ki adına “*selsebil*” derler. “*Kevser*” hadislerde ve ayetlerde geçer. *Kevser* sûresi 1. ayette:” “Biz, sana *Kevser*'i verdik.” (Yazır, 1995:440)

Uş bu şehri içinde olmuştur mukim

Yoludur anın *sırâtu 'l-müstakim*

(Nesimi Divanı, M. 3/10)

“*Sırâtu 'l-müstakim*” Fâtiha sûresinde 1/6. ayette: “Bizi doğru yola ilet” mealindedir. (Yazır, 1995:10)

Âhirette menzil-i *dârus'-selâm*

Bulayım dersene sana gel ve's-selâm

(Nesimi Divanı, M. 3/33)

“Dârü’s’-selâm” maddi ve manevi âfetlerden, hoşâ gitmeyen şeylerden korunmuş olma manasına gelen selam ile, dar/yurt kelimesinden oluşan bu terkip Yunus suresinde10/25. ayetinde geçer:“Halbuki Allah, Dârü’s-Selâm’a çağırıyor ve o dilediği kimseleri dosdoğru bir yola hidayet buyurur.”

Hayy ü kayyum ü devâm-ı devletim

Âlemi kesret içinde vahdetim

(Nesimi Divanı, M. 3/61)

“*Hayy ü kayyum*” Allah’ın sıfatlarıdır, Bakara Suresi 2/255. ayette yer alır: “Allah ki, ondan başka ilah yoktur, *Hayy*’dır ve *Kayyum*’dur.” mealindedir. (Yazır, 1995:38)

Kim ki bildi *men’arefe*de zâtını

Baktı gördü okudu âyâtını

(Nesimi Divanı, M. 3/81)

“*Men arefe*” kendini bilen anlamında olup, hadîs-i şerifden alınmıştır. (el-Acluni, Keşfül-Hafâ,2,262) “Kendini tanıyan Rabbini tanır” hadisine telmihte bulunulmuştur.

Cümle bunlardır bil ey dâ-nâ-yı dîn

Bunlar oldu *rahmeten li’l-âlemîn*

(Nesimi Divanı, M. 3/109)

“*Rahmeten li’l-âlem’in*” âlemlere rahmet için anlamında olup Enbiyâ Suresi 21/107. Ayette yer alır: “Seni biz, sadece âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (Yazır, 1995:234)

Her neye kim bakar isen anda sen Allâhı gör

Kancaru kim azm kılsan *semme vechu’llahı* gör

(Nesimi Divanı, G. 101/1)

Semmevechü’llâh a edenler nazar

Uş bu yüzün aynıdır ey pür hüner

(Nesimi Divanı, M. 3/152)

“*Semme Vechü’llâh*” Allah’ın zatı orada manasında olup Bakara Suresi 2/115. Ayette yer alır: “Ve doğu da Allah’ındır batı da. Artık hangi tarafa dönerseniz dönün. Allah’ın vechi (zati) oradadır. (Yazır, 1995:22)

Suretin *İnnâ fetehnâ* ey cemâlin kâf imiş

Ey boyun hem çü tebârek geldi *sidrü’l-müntehâ*

(Nesimi Divanı, G. 1/4)

“*İnnâ fetehnâ*” muhakkak ki fetih verdik anlamında olup Fetih Suresinde 48/1. Ayette yer alır: “Muhakkak ki biz, sana apaçık bir fetih verdik.” “*Sidrü’l-müntehâ*” son sedir anlamında Arapça bir tamlama olup Necm Sûresi 53/14. Ayette yer alır: “*sidretül Müntehâ*’nın yanında.” (Yazır, 1995:365)

Şol meyi kim güneş anun câmıdır

Şol ki buyurmuş ve *sekahüm* Hudâ

(Nesimi Divanı, G. 2/2)

“*Sekahüm*” içecek sundu anlamında olup İnsân (Dehr) Suresinde 76/21. ayette yer alır: “Üstlerinde, ip incecik yeşil ve ipek elbiseler, kalın ipekten dokunmuş libaslar vardır. Ve gümüş bilezikler takınırlar ve Rableri onlara temiz içecekler sundu.” (Yazır, 1995:419)

Yanağın *hâzihî cennâtü adnin*

Yüzündür nûr-ı Hak hem cennet ü hûr

(Nesimi Divanı, 49/5)

Hûr-ı aynın sureti *fi hâzihî cennâti adn*

Oldu bu gün hüsnüne âyîne-i gîtî-nümâ

(Nesimi Divanı, G. 3/6)

“*Cennâti adn*” adn cennetleri anlamında olup Sa’d Suresi 38/50. Ayette: “Kapıları onlara açılmış olan adn cennetleri” mealindedir. (Yazır, 1995:325)

Rî-i *rahmânü’r-rahîm* oldu cemâlin âleme

Niçin âdem der ki *Bismi’llâh* ayıtgıl dâ’imâ

(Nesimi Divanı, G. 4/10)

Beyitte yer alan “*Rahmânü’r-rahîm*” Allah’ın isimlerinden olup çok merhamet eden, esirgeyen ve bağışlayan anlamına gelmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de *Rahmân* adı elli yedi defa *Rahim* ismi yüz on beş defa tekrarlanmıştır. Bakara sûresi 2/163. ayette: “...Ondan başka ilâh yoktur. O, *Rahmân* ve *Râhim*’dir.” Mealindedir. (Yazır, 1995:26) Beyitte geçen “*Bismi’llâh*” Allah’ın adıyla anlamında olup Kur’ân-ı Kerîm’de *Tevbe* sûresi hariç tüm sûrelerin başında yer alır.

Yî *yüvesvisten* halâs olmak dilersen âdemi

Oku ism-i a’zamı sen kendine eyle duâ

(Nesimi Divanı, G. 3/6)

Beyitte yer alan “*Yüvesvis*” vesvese veren anlamında olup, Kur’ân-ı Kerîm’de *Nâs* sûresinde 6/5. ayette yer almaktadır: “O ki insanların göğüslerine vesvese verir.” (Yazır, 1995:441)

Kâbe kavseyn değin gitti vü durmadı hemân

Gördü Hakkın yüzünü geldi dilinden bu hitâb

(Nesimi Divanı, G. 11/3)

Kâbe kavseyn iki kaşın vasfın *ev ednâ* ile

Hem *elem neşrah leke sadrek* buyurmuş Hak sana

(Nesimi Divanı, 6/2)

Beyitlerde yer alan “*kabe kavseyn ev edna*” iki yay kadar kaldı araları yahut daha da yakın anlamında olup Kur’ân-ı Kerîm *Necm* sûresi 53/9. ayette yer almaktadır: “İki yay kadar kaldı araları, yahut daha da yakın” mealindedir. (Yazır, 1995:378) Peygamber efendimizin miraç olayına telmihte bulunur, bu arada Peygamberimiz Allah’la konuşma şerefine nail olduğu zaman Allah ile arasındaki mesafe tarif edilir. Beyitte yer alan “*Elem neşrah leke sadrek*” Kur’ân-ı Kerîm’de *İnşirâh* sûresinde 94/1. ayette yer almaktadır: “Biz senin göğsünü açmadık mı?” (Yazır, 1995:436)

Fazl-ı Rabbü'l-Âleminin ber-gûzide mazharı

Âlîm-i ilm-i kaşîf-i kul innemâ

(Nesimi Divanı, G. 6/2)

Beyitte yer alan “Kul innema” “De ki” anlamında olup, Kur’ân-ı Kerîm’de Fussilet sûresi 41/6. ayette yer almaktadır. (Yazır, 1995:340)

Ey yüzün meydan-ı vahdet ey saçın fethun karîb

Sendedir âb-ı hayâtın şemsi külli ey habîb

(Nesimi Divanı, G. 12/1)

Beyitte yer alan “Fethun karîb” “yakın fetih” anlamında olup, Kur’ân-ı Kerîm’de Fetih sûresi 61/13. Ayette yer almaktadır: “Ve seveceğiniz başka bir şey, Allah’tan yardım ve yakın bir fetihle müminleri müjdele.” (Yazır, 1995:367)

Nûr envâr-ı ilâhidir visâlin âyeti

Ey ruhun innâ hedeyna fen’tezir dır ey habîb

(Nesimi Divanı, G. 12/8)

Beyitte yer alan “İnnâ hedeyna” muhakkak ki biz onu hidayete ulaştırdık anlamında olup Kur’ân-ı Kerîm’de İnsân (Dehr) sûresinde 76/3. ayette yer almaktadır: “Muhakkak ki biz onu yola hidayet ettik. Fakat o ya şükr eden olur, ya da küfreden olur.” (Yazır, 1995:420)

Ey kamer yüzlü götür Haktan nikâb

Kim yüzünden rûşen oldu âfitâb

Arada bunca nedendir bu hicâb

Şerh eder *men’ indehû ilmü’l-kitâb*

(Nesimi Divanı, T/8)

Kırpiğin kaşınla zülfün Hak kitabıdır velî

Ol kitâbı kim bilir *min induhu ilmü’l-kitâb*

(Nesimi Divanı, G. 13/6)

Şiirlerde yer alan “Min induhu ilmü’l-kitâb” onun yanında kitabın ilmi anlamında olup, Kur’ân-ı Kerîm’de Ra’d sûresi 13/43. ayette yer almaktadır: “Allah ve kitabın ilmi yanında olanlar, benimle sizin aranızda şahit olarak kâfidir.” (Yazır, 1995:177)

Te’âlâ şânühü hüsnün sıfâtı kim mu’allâdır

Ki er-rahmânu *ale’l-’arşisteva* ol sahn-ı mevlâdır

(Nesimi Divanı, G. 117/1)

Zülf ü rusârındır er-rahmân u *ale’l-’arşisteva*

Ka’benin mihrâbı kaşın fitneli ayının hatîb

(Nesimi Divanı, G. 25/14)

Beyitlerde yer alan “Er-rahmân u ale’l-’arşisteva” Kur’ân-ı Kerîm’de Tâhâ sûresi 20/5. ayette yer almaktadır: “Rahmân arşın üzerine istiva etti.” (Yazır, 1995:221)

Ahseni takvime çün kılmağı şeytân sücud

Uyma ana secde kıl la'netini nâra at

(Nesimi Divanı, G. 25/14)

Beyitte yer alan “*Ahseni takvim*” en güzel yaratılış anlamında olup, Kur’ân-ı Kerîm en güzel yaratılış anlamında olup, Kur’ân-ı Kerîm’de Tin sûresinde 95/4. ayette yer almaktadır: “And olsun ki Biz, insanı ahseni takvim içinde yarattık” mealindedir. (Yazır, 1995:436)

Nasibimi nece sa’y ile artıram çün kim

Ezelde *nahnü kesemnâ* mukadder olmuştur

(Nesimi Divanı, G. 128/5)

Beyitte yer alan “*Nahnü kesemna*” Kur’ân-ı Kerîm’de Zuhuruf sûresi 43/32. ayette yer almaktadır: “Onların arasında bölüştürdük” mealindedir. (Yazır, 1995:350)

Cânımı *ânestü naran* şevkına yandırma kim

Olmuşum Mûsâ kimi müştâk-ı dîdâr uşta gör

(Nesimi Divanı, G. 100/5)

Hem benim Mûsiye âteş hem benim *ânestü nâr*

Hem kelîmin nûrîyım ben hem temennayım necât

(Nesimi Divanı, G. 26/4)

Beyitte yer alan “*Nahnü kesemna*” ateş fark ettim anlamında olup, Kur’ân-ı Kerîm’de Neml sûresi 27/7. ayette yer almaktadır: “Ben cidden bir ateş gördüm; size ondan (ateşin yanında bulunanlardan yol hakkında) ya bir haber getireceğim yahut parlak bir ateş koru getireceğim. Olur ki, ateş yakar ısınırsınız” mealindedir. (Yazır, 1995:268)

Otuz iki hatındır şol alem kim

Lehü mâ fi’s-semavâti’l-’ulâ dır

(Nesimi Divanı, G. 148/11)

Beyitte yer alan “*Leh ü mâ fi’s-semâvâti*” Kur’ân-ı Kerîm’de Haşr sûresi 95/24. ayette yer almaktadır: “Göklerde ve yerlerde O’nu tesbih eder. Ve O; Aziz’dir, Hâkîm’dir”. (Yazır, 1995:396)

Sen mâh-rûy-ı dil-rübâ ey Türk-i *mâ-zâga’l-basar*

Sen Husrev-i Şîrîn-likâ ey Türk-i *mâ-zâga’l-basar*

(Nesimi Divanı, G. 150/11)

Beyitte yer alan “*Mâ-zâga’l-basar*” Kur’ân-ı Kerîm’de Necm sûresi 53/17. ayette yer almaktadır: “Bakış kaymadı ve haddi aşmadı.” (Yazır, 1995:378)

Lâ tüharrik âyeti indi beyânın şânına

Ol beyânı sen beyân etmek dilersen etmegil

(Nesimi Divanı, G. 227/13)

Lâ tüharrik âyetinden oldu fâş esrâr-ı kevn

İsteva arş üstüne görgil ki rahmân oldu fâş

(Nesimi Divanı, G. 198/1)

Beyitte yer alan “*La tuharrik*” hareket ettirmek anlamında olup, Kur’ân-ı Kerîm’de Kıyame sûresi 75/6. ayette yer almaktadır: “Bakış kaymadı ve haddi aşmadı” mealindedir. (Yazır, 1995:418)

Sen vücudun âlemini bilmedin bahtın nedir

Bilmeyen belhüm edall dir bil yevmü’n-nüşur

(Nesimi Divanı, G. 221/8)

Beyitte yer alan “Belhüm edall” Kur’ân-ı Kerîm’de Kur’ân-ı Kerîm’de A’râf sûresi 7/179. ayette yer almaktadır: “O’na acele ederek, O’nunla dilini hareket ettirmek” mealindedir. (Yazır, 1995:126)

Yetti hânım çeşmüne bî-cürm zulmü etmesin

Hak demiştir hod bilirsin lâ yühibbü’z-zâlim’în

(Nesimi Divanı, G. 350/5)

Beyitte yer alan “Yühibbü’z-zâlimîn” Kur’ân-ı Kerîm’de Şuâra sûresinde 42/40. ayette yer almaktadır: “Muhakkak ki O, zalimleri sevmez” mealindedir. (Yazır, 1995:261)

Ey hâlikin emanetini zâyî’ eyleyen

Lâyık durur adın ki zalûmen cehûl ola

(Nesimi Divanı, G. 390/8)

Beyitte yer alan “Zalûmen cehûl” Kur’ân-ı Kerîm’de Ahzâb sûresi 33/72. ayette yer almaktadır: “Muhakkak ki O, zalimleri sevmez” mealindedir. (Yazır, 1995:303)

Vech-i âdemden özge cümleye hem

Limenü’l-mülk dedi kamu fenâ

(Nesimi Divanı, T. 7/7)

Beyitte yer alan “limenü’l-mülk” Kur’ân-ı Kerîm’de Mü’min sûresinde 40/16. ayette yer almaktadır: “O gün egemenlik kimindir” mealindedir. (Yazır, 1995:334)

Kim bildi men’ arefde zâtını

Baktı gördü okudu âyâtını

(Nesimi Divanı, M. 2/4)

Men’ arefi çün tanıdın Tanrı’ya ârif olasın

Sen anı bil ki Tanrı’dan zatına olan bin sıfat

(Nesimi Divanı, G. 23/4)

Nefsini bilendir ki yakîn Rabbını bildi

Haktan bu makâmâta iren bil ki velidir

(Nesimi Divanı, G. 108/4)

Ârif bilendir Rabbını gel Rabbını bil ârif ol

Şeytânlayın Haktan bugün mahcûb olan bigânedir

(Nesimi Divanı, G. 168/10)

Beyitlerde yer alan “Men arefe” kendini bilen anlamında olup, hadis-i şerifde yer alır: “Kendini tanıyan Rabbini tanır” anlamındadır. Üçüncü beyitte mealen, diğer beyitlerde lafzen kullanılmıştır.

Nesîmî *küntü kenzin* ma'denidir

Hadisi lü'lü'-i şeh-vâra benzer

(Nesimi Divanı, 76/15)

Cemalin *küntü kenz* idir âyâ cân

Benim gönlüm harâbın kıldı ma'mûr

(Nesimi Divanı, G. 65/3)

Ey mükerrerem senden oldu cümle eşyâ vü melek

Küntü kenzin ma'nîsini âleme kıldın zuhur

(Nesimi Divanı, 64/5)

Küntü kenzi bize beyân eyler

Bilirim kim ne genc-i pinhandır

(Nesimi Divanı, G. 60/8)

Küntü kenzin perdesi senden açıldı

Bu beyânın ilmi senin iş delil ü reh-nümâ

(Nesimi Divanı, G. 1/7)

Beyitte yer alan “küntü kenz” “gizli hazine” anlamında olup, hadîs-i şerifte yer almaktadır: “Bilinmeyen bir hazineydim. Bilinmek istedim ve kâinatı yarattım.” (Keşfü'l-hafa, II, s. 132)

Dünyeye çün cife dedi Mustafâ

Âdem olan olmaya tâlib ana

İt yemidir dünya anı ver ana

İte lâyıktır çü murdâr gûr yana

(Nesimi Divanı, T/2)

Cifedür dünyâ anun zâyî' eyleyen

Lâyık durur adın ki zalûmen cehûl ola

(Nesimi Divanı, G. 299/5)

Cifedir dünyâ anun talibleri adı kilâb

Olma kelb anun kim oldu adı murdâr isteme

(Nesimi Divanı, G. 370/8)

Beyitte yer alan dünya (cife) olduğu hususu hadîs-i şerifde yer almıştır: “Dünya bir cifedir; onun talipleri ise köpeklerdir!” (el-Aclunî, Keşfü'l-Hafâ, c. 1, s. 492;Kenzü'l-Ummal, 8564)

Hilkat-ı eflâke sensin vasıta nûr-ı ilâh

Hem senin şânında münzel oldu *levlekâ lemâ*

(Nesimi Divanı, G. 6/4)

Levlâke lemmâ halaktü 'l-eflâk

Aşkın ki yarattı ka'inâtı

(Nesimi Divanı, T. VIII/12)

Beyitte yer alan Allah'ın yeri ve göğü Hz. Muhammed için yarattığı hususu hadîs-i şerifde yer almaktadır: “Sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım.” (el-Acluni, Keşfü'l-Hafa, c. 2, s. 164)

Sensin el nuru ki Adem *mâ u tîn*

Ol zamân ebnâ kııldın cümleye sensin binâ

(Nesimi Divanı, M. 6/5)

Sensin ol zât-ı mutahher ey mübârek *mâ ü tîn*

Kul kefâ gelmiş sensin vech-i Haktan kul kefâ

(Nesimi Divanı, G. 6/8)

Beyitte yer alan Allah güzeli sever, hadîs-i şerifde yer alır: “Şüphesiz ki Allah güzeldir, güzeli sever.” (el-Acluni, Keşfü'l-Hafâ, Daru'l-Kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, 1988)

Saçın el-fakru fahrî dır fakire

Sevâdü'l-vechi fi-dâri'l-bekâdır

(Nesimi Divanı, G. 112/4)

Hırka-i fakrı ki fahr etti anunla Mustafâ

Özlerine anı ser-pûş ettiler dervîşler

(Nesimi Divanı, G. 158/4)

Beyitlerde yer alan “fakrı fahr” “Fakirlik benim övüncümdür. Ben fakirlikle iftihar ederim.” (Sehavî, Makasîd: s. 300; İbnü'd-Dejba', Temyiz: s. 129; Aliyyü'l-Karî, Kübra: s. 254; Aclunî, Keşf 2/113; Hut, Esne'l-Metalib s. 217.)

Ölmezindin her kim öldü ileri

Yoluna cennet sarıya yolları

Havz-ı Kevser selsebil âb-ı hayât

Anda elbet kandıra susuzları

(Nesimi Divanı, T/292)

Şevk-ı şem'ına yakıp pervâne bigi bâl ü per

Öldüler ölmezden ön hoş ettiler dervîşler

(Nesimi Divanı, G. 158/6)

Ölmeden nefis öldürürsen cismine olur necât

Nefs-i Rûhu'l-Kudüsten mahz-ı Rûhu'llâhı gör

Beyitlerde ve tuyuğda yer alan “ölmeden evvel ölünüz” hadîsi, ölüm gelip çatmadan evvel, şehvanî ve nefsanî hislerinizi terk etmek suretiyle bir nevi ölünüz.” (el-Aclunî, Keşfü'l-Hafâ, 2:29) Anlamında olup insanoğlunun nefsiyle mücadele etmesi gerektiğini hatırlatır, senetli hadîs değildir.

Resul ü seyyid-i kevneyn ki mü'min âyinedir

Bu mü'min âyinesinden göründü cümle sıfât

(Nesimi Divanı, G. 20/7)

Mü'minin gözgüsü çün mü'min imiş aç gözünü

Görmeyen gözgüde şol sureti ma'nâ ne bilir

(Nesimi Divanı, G. 98/2)

Mü'minin mir'âtı mü'mindir dedi hayrû'l-beşer

Gözüyü sâfi tutun gözgüde Allâhı görün

(Nesimi Divanı, G. 222/3)

Beyitlerde yer alan “Mü'min mü'minin aynasıdır” hadîsi Nesimi tarafından sıklıkla kullanılmıştır. (Ebu Davud, K. Edeb, Bab fi'n-nasihat, hadîs 4918)

Kim ki mir'atın musaffa kıldı ol didâr için

Lî ma'a'llâhın rumuzun kıldı istifhâm hem

(Nesimi Divanı, G. 261/3)

“Lî ma'a'llâh” “Allah benimledir” anlamında olup, Peygamber efendimiz, Hz. Ebubekir'e “Allah ile benim öyle bir vaktim vardır ki; oraya ne nebîyyi Mürsel sığar, ne de melek-i mukareb.”

Lâ nebiyye ba'dî buyurdun ya'nî hatm oldu kelâm

Saddak ey seyyid ki sensin hatm-i cümle enbiya

(Nesimi Divanı, G. 6/6)

Hem raeytü rabbî dedin leyletü'l-mi'racta

Sensin fi-sûretin ahsen gören vech-i likâ

(Nesimi Divanı, G. 6/7)

Rahmeten li'l-âlemin sen seyyid-i kevneyn hem

Şem'-i rûh-sârından oldu kün fekân gark-ı ziyâ

(Nesimi Divanı, G. 6/12)

Mü'mine Hak dünyeyi zındân dedi

Mü'mine çok kılmaya zındânımız

(Nesimi Divanı, G. 189/9)

Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Dünya mü'minin zindanı, kâfirin de cennetidir.” (Müslim, Zühd 1, Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 16; İbni Mâce, Zühd 3)

SONUÇ

Nesimi Divanı'nda, ayet ve hadisleri sıklıkla kullanılmıştır. Ayet ve hadîsler, şairin dini algısını yansıtmaları açısından dikkat çekicidir. Şairin Cenab-ı Hakk'ı nasıl algıladıklarını ve bunu ne şekilde ifade ettiklerini göstermesi açısından önemlidir. Ayetlerden yaptığı manen ve lafzen iktibaslarla şairimiz, Kur'an-ı Kerim'e olan hâkimiyetini sergiler. Beyitlerinde Fetih, Bakara, Mü'min, Ahzâb, Şuâra, Kıyâmet, Haşr, Tin, Zuhrûf, Fussilet, Necm, A'lâk, Rahmân, Vakîâ, İhlas, Fâtiha, Furkân, A'râf, Yâsin, Zümer, İsrâ, Ra'd, Yunûs, Enbiyâ, İnsân, Sa'd, Tâhâ sûresinden lafzen iktibas yapılmıştır. Neml, Mâide, Cum'a Âli İmrân, Nisâ, Kamer sûresinden manen iktibas yapmıştır.

Nesimi Divanı'nda hadîslere de sıklıkla yer vermiştir. Kullanılan hadislerin çoğu mevzû hadîsdir. Dünya müminin zindanıdır, dünyanın Peygamber efendimizin hürmetine yaratılması, mümin müminin aynasıdır; Allah güzeldir, güzelliği sever. Örneklerini arttırabileceğimiz hadîsleri çoğunlukla lafzen iktibas etmiştir. İslâm dinini divanına başarıyla aksettiren Nesimi, maalesef hurûfliğin gölgesinden kurtulamamıştır.

KAYNAKÇA

- Ayan, Hüseyin, Nesimî Divanı, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990.
- El-Acluni, İsmail İbn Muhammed, Keşfü'l-Hafâ ve Muzilü'l-İlbâs, C. I, Mısır, 1952.
- Alliyü'l-Kârî, Kırk Kudsî Hadis, Ter.:Hasan Hüsnü Erdem, 5. Bsk. Ankara, 1987.
- Davudoğlu, Ahmed, Sahîh-i Müslim Tercümesi ve Şerhi, C. III, 2. Bsk. İstanbul.
- El-Elbânî, Silsiletü'l-Ehâdise'd-Daîfe Ve'l-Mevdûa, C. I, Dımışk, 1384/1965.
- Mengi, Mine, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
- Pala, İskender, Kronolojik Divân Şiiri Antolojisi, Lm Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- Pezdevi, “Ehl-i Sünnet Akâidi”, Çev., Şerafettin Gölcük, İstanbul, c. 2, s.164
- Kandemir, M. Yaşar, Mevzû Hadisler, Menşei ve Tanıma Yolları Tenkidi, Ankara, 1986.
- Şener, H. İbrahim-Yıldız, Âlim, Türk İslâm Edebiyatı, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003.
- Şentürk, Ahmet Atillâ-Kartal, Ahmet, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2010.
- Uzun, Şerife, 16. Yüzyıl Klasik Türk Edebiyatında Tevhid, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013.
- Yeniterzi, Emine, Divan Şiirinde Na't, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
- Yazır, Elmalılı M. H., Hak Dîni Kur'an Dili, Akçağ yayınları, Ankara, 1995.